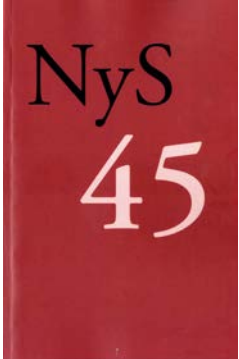

NyS

Titel:	Lokalt regionalsprog eller regionalt rigssprog? - en undersøgelse af Århusdansk	
Forfatter:	Kathrine Thisted Petersen	
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 45, 2013, s. 9-47	
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn	
URL:	www.nys.dk	

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Lokalt regionalsprog eller regionalt rigssprog?

- en undersøgelse af Århusdansk

KATHRINE THISTED PETERSEN

1 BAGGRUND OG FORMÅL

Søger man svar på hvad der kendetegner sproget i Danmarks næststørste by, Århus, er man henvist til en meget begrænset litteraturliste. De tidligste vidnesbyrd om eksistensen af særlige århusianske sprogtræk er kun sporadiske og findes i professoren Jacob Madsens skrift *De literis libri duo* fra 1586 (undersøgelse i Skautrup 1931). Først omkring år 1900 nævnes Århus igen i en sproglig sammenhæng i forbindelse med Jensens (1898) studier af dialekten i Åby Sogn. Denne gang anvendes Århus imidlertid blot som referencepunkt for det som Jensen (1898) forstår ved rigsdansk. Da således hverken Jacob Madsens (Skautrup 1931) eller Jensens (1898) overleveringer giver nogen egentlig beskrivelse af sproget i Århus, bygger den nuværende definition af århusiansk stort set udelukkende på Nielsens (1953) og Jensens (1967) optegnelser. Efterfølgende har Nielsen (1998) og Christensen (2012) bidraget med henholdsvis en sociolingvistisk og en etnografisk undersøgelse af en række optagelser fra 1989-1990 resp. 2002-2004. Med henblik på at fortsætte studiet af det århusianske sprogs udvikling vil der i det følgende blive præsenteret en undersøgelse af ni indfødte århusianske informanternes sprogbrug.

Sproget i de større provinsbyer er generelt et lidet udforsket fænomen der for det meste fremstilles som et mere eller mindre udefinerbart stadium mellem de to sproglige yderpunkter som dialekterne og rigsdansk udgør. Især Jensen (1967) fremhæver problematikken omkring bysprogets placering i det variationssproglige landskab idet der i tilknytning til redegørelsen for de århusianske træk konsekvent henvises til forskelle og ligheder i forhold til dialekterne i nabosognene på den ene side og rigsdansk på den anden side. Med udgangspunkt i

Ejskjærs (1964) forestilling om et regionalt rigssprog i Danmark samt Kristiansens (1992) problematisering af samme skal det diskuteres hvordan man bedst placerer sproget i Århus i forhold til begreberne dialekt, rigsdansk og regionalsprog. Om det nuværende sprog i Århus bør klassificeres som en tilnærmelsesvis rigsdansk norm eller som en selvstændig varietet med egne normer, vil gennem analysen af ni århusianeres sprogbrug og selvurderinger blive søgt afklaret. I den forbindelse vil der blive opereret med betegnelserne regionalt rigsdansk over for lokalt regionalsprog. På baggrund af en sproglig analyse skal det i første omgang afgøres om det er de lokale eller de rigsdanske former der karakteriserer informanternes sprogbrug. Derefter vil det gennem en sammenligning af de forskellige træks frekvens informanterne imellem med deres selvurderinger blive vurderet om sproget i Århus bør betegnes som regionalt rigsdansk eller lokalt regionalsprog.

Til lydskriften er tegnene fra det internationale fonetiske alfabet (IPA) anvendt i overensstemmelse med Basbølls (2005) fortolkning af de fonetiske tegn i dansk.

2 TIDLIGERE STUDIER AF SPROGET I ÅRHUS

Den mest omfattende og detaljerede beskrivelse af sproget i Århus har Jensen (1967) leveret ved at nedfælde de fonetiske, morfologiske, syntaktiske og leksikalske særegenheder der i hendes århusianske barndomshjem i årene mellem 1900 og 1910 kendetegnede familiens sprog. Her fremstilles det hvordan de omgivende dialekter fra nabosognene på den ene side og de rigsdanske formers indtrængen på den anden side var med til at præge det sprog der taltes i Århus. Det er blevet påvist at tilbagegangen af de traditionelle dialekter tog sin begyndelse allerede i starten af 1800-tallet efter ophævelsen af stavnsbåndet og vedtagelsen af landboreformer med langt højere grad af bevægelsesfrihed for den enkelte (Pedersen 2003: 10-11). Selv om der med undtagelse af Rønne og de sønderjyske købstæder ikke foreligger nogen redegørelser for sproget i større danske provinsbyer før år 1900, formodes det at de standardsproglige træk i første omgang har været langt hyppigere i byen end i de omkransende landdistrikter. Som det fremgår af Jensens (1898: 215) optegnelser over de sproglige forhold i Åby

Sogn, der dengang endnu ikke var en del af Århus, var udtyndingen af de traditionelle dialekter på daværende tidspunkt nok i gang, men med sine 57 % rent jysktalende indbyggere var Åby stadig et dialekt-domineret sprogområde. Indbyggere med såkaldt rigsdansk sprogbrug udgjorde således blot 22 % af befolkningen og var enten tilflyttere fra Århus eller folk med hyppig kontakt til bybefolkningen (Jensen 1898: 223). Vigtigt at bemærke er det at der i Jensens (1898) definition af rigsdansk gives plads for regionale afvigelser i så vidt et omfang at også århusianere var omfattet af denne kategori: “Om der så måske findes særegenheder i Århus-sproget, der afviger lidt fra det fælles rigsmål, tør jeg ikke inkludere mig på at undersøge” (Jensen 1898: 224).

Jensens (1898) optegnelser fra Åby indikerer at den sproglige forskel mellem land og by var stor, og at indflydelsen fra Århus var af afgørende betydning for dialektudtyndingen. I første omgang er det imidlertid ikke nogen direkte påvirkning fra rigsdansk der finder sted: “Skautrup påviste at geografisk mobilitet fører til dialektnivellering, også når tilflytterne kommer fra andre landlige dele af landet. Men det er en nivellering der først og fremmest fører til gensidig dialekttilpasning, såkaldt horisontal konvergens, ikke til øget brug af rigsdansk” (Pedersen 2002b: 82). Standardiseringsprocessen har således både været betinget af en gensidig sproglig afslibningsproces dialekterne imellem og en senere udefra kommende rigsdansk påvirkning.

At også bevidste holdningsmæssige faktorer kan have medvirket til at fremskynde dialektnivelleringen, var allerede Jensen (1898) opmærksom på da han i forlængelse af sin redegørelse for sproget i Åby Sogn forklarede de unges tilegnelse af mere standardiserede former på følgende måde: “Det er de yngre og helt unge af standen [gårdmandsstanden], intelligente og fremadstræbende, der har forandret sprog ikke af holdningsløshed men med eftertanke – i de fleste tilfælde da” (Jensen 1898: 221). Antagelsen om at de talendes egen sprogvurdering spiller en afgørende rolle for hvilken varietet der bliver den normsættende, bragte Ejskjær i 1964 igen på banen. I sin afhandling om og introduktion af begrebet regionalsprog i Danmark konkluderer Ejskjær (1964) således at det sprog hun og hendes familie fra 1926-1943 (Jensen 1967: 197) talte i den vestjyske stationsby Vinderup, kan betegnes som regionalt rigsdansk ikke blot ud fra et rent sprogbrugsmæssigt kriterium,

men også og ikke mindst ud fra de talendes egen vurdering. Med sin afstandtagen fra det lokale og stræben efter "sprogriktighed" talte hun et sprog som hun "føjte som rigsdansk" (Ejskjær 1964: 41).

I sin redegørelse for sproget i Århus bygger Jensen (1967) videre på Ejskjærs (1964) idé om et regionalt rigssprog, dog uden at lægge så stor vægt på de talendes egne vurderinger og sproglige idealer. Ved at sammenligne Ejskjærs (1964) analyse med sin egen undersøgelse kommer hun til sidst frem til "at Bysproget og Regionalmålet har så mange Fællestræk, at der vil være god Mening i at tale om et »jysk« eller »vestdansk Rigsmål«, selv om de to sammenlignede Sprog ikke på alle Punkter er ens" (Jensen 1967: 265). Om den nuværende sprogbrug i Århus bør karakteriseres som lokalt eller regionalt orienteret, vil nærværende studie søge svar på. Som en nødvendig forudsætning for at kunne gennemføre en sådan undersøgelse kræves imidlertid både en afklaring af de flertydigheder der i litteraturen knytter sig til regional-sprogsbetegnelse, og i forlængelse heraf en præcisering af begrebet regionalt rigsdansk.

3 AFGRÆNSNING AF TERMEN REGIONALSPROG

Lige siden Ejskjærs (1964) indførelse af begrebet regionalsprog i dansk dialektologi og sociolingvistik har der hersket flere forskellige holdninger til forståelsen og anvendelsen heraf. Om og i givet fald hvor, hvornår og i hvor stort et omfang et sådant sprog findes i Danmark, er af selvsamme grund omdiskuterede spørgsmål.

Overordnet set kan der skelnes mellem to forskellige opfattelser af hvad regionalsprogsbetegnelsen dækker over. Kristensen (2003) repræsenterer den rent sproglige forståelse, mens den socialpsykologiske model forsvares af Kristiansen (1992) der inddrager sprogholdningsaspektet i sine overvejelser.

Med udgangspunkt i definitionen af rigsdansk som det teoretisk set ulokaliserbare sprog, der imidlertid kun bruges i København og andre større sjællandske byer (Kristensen 2003: 32), i den ene ende af det sproglige variationskontinuum og de traditionelle dialekter som klart afgrænsede lokaliserbare holdepunkter i den anden ende anfører Kristensen (2003: 40) tre kriterier for eksistensen af et regionalt sprog deri-

mellem. Først og fremmest skal det indeholde nogle fra rigsdansk afvigende træk som kan lokaliseres og føres tilbage til de traditionelle dialekter fra omegnen eller regionen. Afgørende er det derudover at også en betragtelig del af de talendes træk er ulokaliserbare, dvs. rigsdanske, eller udgøres af former fra lavkøbenhavnsk som er den sociolekt der har vist sig at være normsættende for de nyeste udviklinger inden for rigsdansk (Kristensen 2003: 32, 36). Yderligere kan der hos de regional-sprogstalende muligvis findes former der stammer fra naboregionerne, eller som har udviklet sig i regionen uden påvirkning udefra.

Det problematiske i ovenstående definition er ifølge Kristiansen (1992) at den udelukkende er sprogligt begrundet, og at det på det store kontinuum mellem rigsdansk og dialekt er temmelig svært at foretage en tydelig afgrænsning af hvor de regional-sproglige træk starter og slutter. Kristiansen (1992: 226) foreslår derfor at der skelnes mellem forskellige sproglige normer, dvs. de talendes sprogbrug, og forskellige normidealer, dvs. de talendes sprogholdning. Med denne distinktion rettes opmærksomheden ikke blot mod de målbare lydlig manifestationer, men også mod de talendes egen opfattelse af hvad de taler eller stræber efter at tale. Bred enighed er der om at de dialekttalendes egen nedvurdering af deres sprog udgør en væsentlig årsag til den omfattende udtyndingsproces der har fundet sted (Kristiansen 2009: 171). Vil man afgøre hvad regional-sproget er, og om det overhovedet eksisterer, er det derfor afgørende at undersøge om det er de rigsdansktalende eller de lokale selv der opfatter deres sprog som afvigende: "Hvis regional-sproget findes som normideal, skal vi ikke – efter mine begreber – finde en stærk sans for sprogrigtighed, men derimod en stærk sans for nogle lokale sprogtræk" (Kristiansen 1992: 228). Eksistensen af en sproglig varietet mellem dialekt og rigsdansk kan således kun bekræftes hvis de talende har et tilsvarende normideal og ikke blot er regional-sprogstalende "fordi de endnu ikke har opdaget at deres sprog er afvigende og påfaldende set fra København" (Kristiansen 1992: 221). Kristiansen pointerer (1996: 140) at den sproglige selv-vurdering altid vil indebære både en sproglig og en social dimension. Dette skyldes at en informants karakteristisk af sin egen udtalenorm både er betinget af vedkommendes forståelse af de sproglige grænsers placering samt af ønsket om at tilhøre en bestemt social kategori.

4 DE NYE INFORMANTER OG DERES SELVVURDERING

Kontakten til denne undersøgelses potentielle informanter etableredes dels ved hjælp af et opslag hos busselskabet Aarhus Sporveje, dels gennem forespørgsler hos kolleger, bekendte og allerede interviewede informanter. De ni medvirkende informanter blev udvalgt ud fra det kriterium at de skulle være født, opvokset og bosiddende i Århus som i denne sammenhæng dækker over både den indre by og de nært tilknyttede forstæder svarende til postnumrene 8000, 8200-8270, 8361 og 8381. Det drejer sig om syv mænd og to kvinder der med fødselsår spændende fra 1943 til 1983 strækker sig over tre generationer hvoraf den anden samt den yngste generation imidlertid kun er repræsenteret med henholdsvis en informant (Lars) og to informanter (Bjarne og Mia). Med undtagelse af to af informanterne (Leif og Jan) har de alle udelukkende århusianske eller østjyske rødder der i flere af tilfældene går hele to generationer tilbage. Om dette forhold har medført en mere overregional sprogbrug hos netop disse to informanter, vil blive diskuteret i forbindelse med resultaterne i afsnit 6. Da der i udvælgelsesprocessen således er blevet lagt vægt på informanternes ubrudte opvækst i Århus i århusianske familier, er den socialklassesæssige spredning tilfældig. I overensstemmelse med Gregersen, Albris og Pedersen (1991: 19-25) tages der i nærværende undersøgelse udgangspunkt i de tre socialklassesæssige indikatorer jobkategori, arbejdsmæssig position og uddannelsesniveau. Som det fremgår af oplysningerne nedenfor, er det kun Ole der med sin revisoruddannelse har middelklassestatus. De øvrige otte informanter tilhører alle arbejderklassen. Sandsynligheden for en sammenhæng mellem et højere uddannelsesniveau og en større sproglig bevidsthed med en mere rigssprogsnær udtale til følge vil blive vurderet i den afsluttende analyse.

For at gøre samtalen med informanterne så flydende og naturlig som muligt blev de udspurgt om lettilgængelige emner som deres barndomsoplevelser og deres mening om forskellige seværdigheder i Århus. Til sidst blev informanterne bedt om at placere deres egen sprogbrug på en skala fra udpræget århusiansk til udpræget rigsdansk. For at undgå at uvante omgivelser skulle påvirke informanternes sprog, blev de så vidt muligt interviewet i deres egne hjem. Kun optagelsen med Peter fandt sted på Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning. Selv om disse

uvante akademiske omgivelser kunne tænkes at have bremset denne informants brug af århusianske træk, tyder resultaterne ikke på en sådan påvirkning. Af analysen i afsnit 6 fremgår det tværtimod at Peters sprogbrug er mere lokalfarvet end nogen af de øvrige informanternes sprogbrug. Da alle informanterne var klar over at undersøgelsen drejede sig om sprog, kan det imidlertid ikke udelukkes at interview-situationen kan have påvirket deres sprogbrug i enten lokal eller rigssproglig retning. I den efterfølgende analyse vil der derfor blive taget forbehold for tilstedeværelsen af en sådan påvirkning.

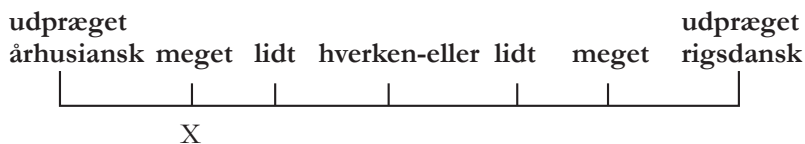
Nedenfor præsenteres informanterne sammen med de vigtigste oplysninger om slægtsforhold, udenbys ophold, uddannelse, erhverv og deres egen karakteristik af deres sprogbrug. Efter den statistiske analyse i afsnit 5 vil der i afsnit 6 blive vendt tilbage til informanternes selvsvurdering i en kvalitativ analyse af sammenhængen mellem sprogbrug og selvsvurdering.

1) Leif, født 1943

uddannelse / erhverv: blikkenslager / driftsmester

forældre: fra København

bedsteforældre: fra København

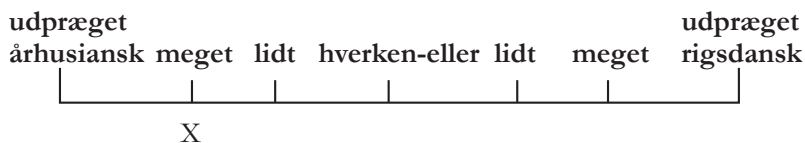

2) Janne, født 1946

uddannelse / erhverv: biblioteksassistent

forældre: fra henholdsvis Århus og Fårup (mellem Randers og Høbro)

bedsteforældre: fra henholdsvis Århus og Fårup

3) Finn, født 1951

uddannelse / erhverv: litograf / buschauffør

forældre: fra Århus

bedsteforældre: fra henholdsvis Thisted og Svendborg

udpræget århusersk	meget	lidt	hverken-eller	lidt	meget	udpræget rigsdansk

X						

4) Jan, født 1952

uddannelse / erhverv: smed / direktør

forældre: fra henholdsvis Århus og Ålestrup (Nordjylland)

bedsteforældre: fra henholdsvis Århus, Viborg og Ålestrup

udpræget århusersk	meget	lidt	hverken-eller	lidt	meget	udpræget rigsdansk

X						

5) Ole, født 1952

uddannelse / erhverv: revisor / afdelingsleder

forældre: fra henholdsvis Århus midtby og Lystrup

bedsteforældre: fra henholdsvis Mørke og Stjær

udpræget århusersk	meget	lidt	hverken-eller	lidt	meget	udpræget rigsdansk

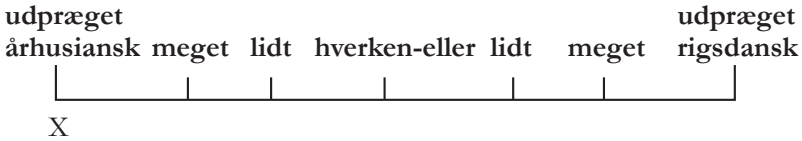
X						

6) Peter, født 1953

uddannelse / erhverv: Handelshøjskolens Diplomprøve / bus-
chauffør

forældre: fra Århus

bedsteforældre: fra Århus

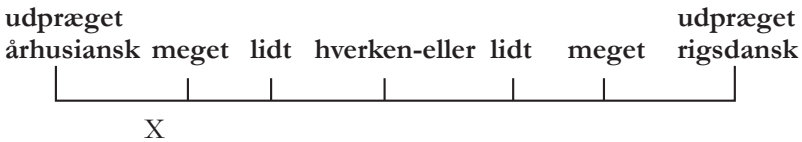

7) Lars, født 1962 (ophold i Odense og København af i alt 5-6 års
varighed)

uddannelse / erhverv: gymnasie- og handelsskoleeksamen / selv-
stændig købmand

forældre: fra Århus

bedsteforældre: fra Århus

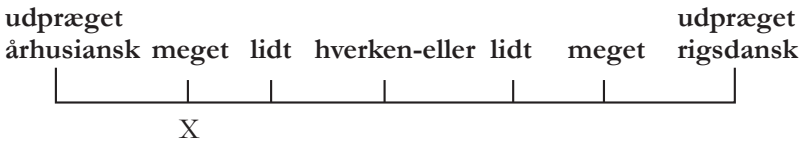

8) Bjarne, født 1982

uddannelse / erhverv: mellemlang (egen betegnelse) / sikker-
hedsvagt

forældre: fra Århus

bedsteforældre: fra Århus

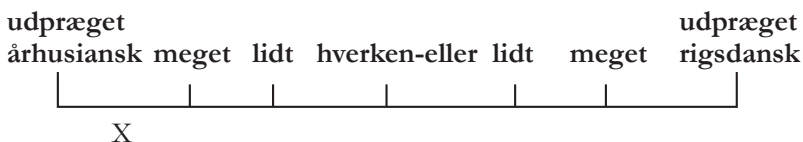

9) Mia, født 1983

uddannelse / erhverv: ungdomsuddannelse / ekspedient

forældre: fra Århus

bedsteforældre: ukendt for informanten

5 INFORMANTERNES FOREKOMSTER AF TRÆK

I det følgende vil trækkene fra Nielsens (1953) og Jensens (1967) optegnelser blive gennemgået systematisk i det omfang de optræder på optagelserne. Til procentstatistikken over informanternes forekomster af træk anvendes for overskuelighedens skyld de første 20 minutter af hvert interview. Der henvises løbende til Bennike og Kristensen (1898-1912) og til Jysk Ordbogs opdaterede dialektkort.

5.1 Lydsystemet

5.1.1 *Vokalkvalitet.* Nielsen (1953: 226) fremhæver den meget åbne udtale af *o* foran *r* i f.eks. *sort* ['sɔ:ɔ], *horn* ['hɔ:ɔn] og *gjorde* ['ǰjɔ:ɔ] som et træk man hører i Århus. At Jensen (1967: 223) i sin århusianske families sprog ikke har kendt til denne særegenhed, kan forklares med Nielsens (1953: 226) kommentar om at fænomenet sandsynligvis stammer fra dialekten i Ning Herred og først senere har fået fodfæste i byen. Dette træk er ifølge Ejskjær (1964: 46) også vestjysk bysprogsnorm. Af Jysk Ordbog under opslagsordet *historie* fremgår det at den åbne *o*-udtale er udbredt i hele Jylland, dog med lukket *o* som sideform i enkelte egne. Eksemplerne og statistikken nedenfor illustrerer dette træks store udbredelse og høje frekvens blandt nærværende studies informanter. Pauser angives med #.

- (1) Mia: ['ɕe sys ja 'e:ɔnli ɕe 'ǰjɔ:ɔ]
det synes jeg egentlig det gjorde

(2) Jan: [ˈeɔ̯ ˈbʰː ˈtʰɔ̯ː? jɑ̯ ɔ̯e ˈva̯]
 et år tror jeg det var

(3) Janne: [jɑ̯ ˈhaː? en ˈliləbʰɔ̯ːɔ̯ sɑ̯m æ ˈfjɔ̯ːɔ̯n ˈbʰː ˈo̯ŋkʰæ en ˈmɑ̯]
 jeg har en lillebror som er fjorten år yngre end mig

(4) Finn: [jɑ̯ kʰæ ˈgʌɔ̯ ˈliː? ˌəmː # ɔ̯e hiˈsɔ̯ːiːsɔ̯ ˈbʰːɦus]
 jeg kan godt lide øhm # det historiske Århus

TABEL 1. ÅBENT O FORAN R

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	15	11	15	12	19	33	14	29	14
Muligt antal forekomster	15	11	15	12	20	34	14	29	14
Forekomster i procent	100	100	100	100	95	97,1	100	100	100

I alt: 162 ud af 164 = 98,8 %

På baggrund af den høje frekvens hos både unge og ældre informanter kan det åbne *o* i *gjorde*, *tror*, *fjorten* og *historisk* uden tvivl betegnes som en del af moderne århusiansk. En enkelt rigsdansk udtale af *tror* skyldes højst sandsynligt informantens (Ole) emphatiske brug af ordet. Dermed være ikke sagt at en emphatisk udtale generelt fremmer en mere rigsdansk udtale. Den lukkede udtale er i denne sammenhæng blot blevet anvendt for at få ordet til at træde ekstra tydeligt frem i kontrast til de øvrige åbne *o*-udtaler. At *port* manifesteres med lukket *o* uden emfase den ene gang ordet anvendes af Jan, hænger formentligt sammen med dets lave frekvens i hverdags sproget. Igen får den lukkede udtale ordet til at fremstå markeret. I sin undersøgelse af sprogforandring i virkeligtid kan Monka (2013: 96) ligeledes fastslå at dette træk er et af de særligt resistente blandt informanterne i Odder.

Udtalen af *kasse* [ˈkʰæs], *rotte* [ˈɔ̯ɔ̯], *kænderne* [ˈkʰæɔ̯ːn] og *skaffe* [ˈsɔ̯af] med bortfald af den udlydende svagtryksvokal *ə* betegnes af Jensen (1967: 224) som eksempler på apokope. Da imidlertid den jyske

apokope er et middelalderligt fænomen der ifølge Brink og Lund (1975 I: 216) ikke hænger sammen med tendensen til den nu tillige i rigsdansk gængse assimilation af schwa i udlyd, må begreberne holdes adskilt. For det første skal det understreges at mens der i de øst- og sønderjyske dialekter er kommutation mellem formen uden og formen med udlydende schwa således at ['k^hʌmm̩] er infinitiv og ['k^hʌmə] er præsens (Jysk Ordbog: K 6.2), så dækker de to udtaleformer i rigsdansk begge kun over infinitiven. I modsætning til de midtøstjyske dialekter hvor apokopen konsekvent medfører stavelsesreduktion (Jysk Ordbog: K 1.3), bibeholdes stavelsesantallet under schwa-assimilation i de tilfælde hvor lydforholdene tillader en erstatningsforlængelse. Brink og Lund (1974: 25-26; 1975 I: 206) har påvist at muligheden for assimilation af schwa hænger sammen med de enten foran- eller bagvedstående lydes sonoritet. Befinder lyden sig på den første halvdel af sonoritetsskalaen, som bevæger sig fra vokaler gennem vokoiderne [ɹ ʊ ɔ ɔ̃] over [ʏ ɪ ɛ ɛ̃] og nasaler frem til [v] og de helt ustemte lyde som [s f ɖ], assimileres schwa således at lyden forlænges og bliver stavelsesdannende som i f.eks. *ramme* ['bʌmm̩]. Med en ustemt konsonant i udlyd kan schwa-assimilationen af naturlige grunde ikke medføre erstatningsforlængelse af konsonanten. I ord som *stikke* og *hoppe* bortfalder schwa derfor med stavelsesreduktion til følge sådan at udtalen bliver ['sɔ̃ɖɛ̃] og ['hʌɔ̃]. At sonoritetsgraden imidlertid ikke er tilstrækkelig som det eneste assimilationsudløsende kriterium, har Schachtenhaufen (2010) påpeget ved også at henvise til stavelsesgrænsernes betydning. Således har han opstillet den generelle regel at assimilation “indtræffer hvis schwa er nabo til en sonorant der ikke står i ansats” (Schachtenhaufen 2010: 89). Med stavelsesgrænsen defineret som så vidt muligt placeret foran kontoider vises det at denne er af afgørende betydning for at schwa-assimilation i ord som *cykle* ['sỹɖlə] og *salme* ['sælmə] ikke er gængs: I disse tilfælde befinder den sonore nabolyd sig netop i stavelsesansats.

Mens schwa-assimilation har været både længe og stort set konsekvent gennemført i jysk, er forekomsten i de sjællandske dialekter og i rigsdansk noget mindre (Brink og Lund 1975 I: 214). Schachtenhaufen (2010: 86) statistik over forholdene i moderne rigsdansk viser at enten assimilation eller bortfald af schwa er den normale udtale når schwa har en stavelsesfinal sonorant som nabolyd (94,6 %), mens schwa udta-

les distinkt i cirka halvdelen af tilfældene med henholdsvis sonoranter i ansats og obstruenter som nabolyde. Assimilation eller bortfald efter stavelsesfinale sonoranter må således betegnes som rigsdansk norm. Fra denne regel afveg ingen af mine århusianske informanter. Da assimilation eller bortfald efter obstruenter eller stavelsesinitiale sonoranter er væsentligt lavere i rigsdansk, og da realiseringen af schwa under disse lydforhold er entydigt rigsdansk, angiver statistikken nedenfor forholdet mellem tilstedeværelsen og udeblivelsen af schwa i disse tilfælde.

TABEL 2. ASSIMILATION ELLER BORTFALD AF SCHWA EFTER OBSTRUENTER / STAVELSES-INITIALE SONORANTER

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	276	164	134	85	295	235	175	211	176
Muligt antal forekomster	313	221	148	106	309	246	210	248	204
Forekomster i procent	88,2	74,2	90,5	80,2	95,5	95,5	83,3	85,1	86,3

I alt: 1751 ud af 2005 = 87,3 %

Som det tydeligt fremgår af tabel 2, er frekvensen af udtalt schwa hos alle ni informanter langt lavere end den af Schachtenhaufen (2010) påviste gennemsnitlige forekomst på ca. 50 % i rigsdansk. Fuldstændigt bortfald efter obstruenter som i (5) er således ingen undtagelse.

5) Peter: [ˈsɑ ɸle hæŋ sɛŋd̥ ˈneːʔ ʌ ˈhɛŋd̥ ˈd̥ɛn ˈd̥eːʔɣ ˈkʰæs mɛ ˈmæð ˌiːʔ]
 så blev han sendt ned at hente den der kasse med mad i

5.1.2 *Konsonantkvalitet*. Meget karakteristisk er ifølge både Nielsen (1953: 226; 1959: 80) og Jensen (1967: 228) udtalen af skriftens *d* efter vokal. Den gammeldanske ustemte klusil *t* der i rigsdansk i løbet af 1100-1200-tallet udviklede sig først til stemt *d* og dernæst videre til den ustemte spirant [ð], blev i Århus i lighed med store dele af det øvrige Midtøstjylland palataliseret således at en diftong med udlydende [ɹ] opstod: *mad* [ˈmæɹ], *kød* [ˈkʰøɹ] og *gade* [ˈgæɹ] (Bennike og Kristensen 1898-

1912: kort 50; Skautrup 1944: 231; Jysk Ordbog: K 4.1). I stedet for [ɹ] kan der også være tale om fuldstændigt bortfald (Jensen 1967: 228-229; Arboe og Hansen 2009: 75). Sidstnævnte variant eksemplificeres i (6).

(6) Peter: [vi sɔo 'lɔɔ (...) pʰɔ # 'eɔ eɔ 'ænnɔ 'tʰi:s,pʰɔŋ'ɔ]
vi stod op (...) på # et eller andet tidspunkt

Den karakteristiske palatale udtale af skriftens *d* findes ikke i nogen af de medvirkende århusianeres sprog, og kun hos fire informanter i den ældste generation er der tendens til bortfald. På grund af variabelens høje frekvens blandt alle informanterne anses de øvrige informanter ikke for potentielle brugere af dette træk, og de er derfor udeladt af statistikken nedenfor.

TABEL 3. BORTFALD AF *D*

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	81	–	76	61	–	67	–	–	–
Muligt antal forekomster	119	–	76	82	–	111	–	–	–
Forekomster i procent	68,1	–	100	74,4	–	60,4	–	–	–

I alt: 285 ud af 388 = 73,5 %

Når skriftens *d* ikke udtales, sker det for det meste i første led af sammensætninger eller afledninger som *tidspunkt* (Peter) og *tidlig* (Finn) hvor *d* efterfølges af en anden konsonant, eller i ord med udlydende schwa som f.eks. *havde* (Jan) og *nede* (Leif) hvor *d* forudgås af en lang vokal som befinder sig højere oppe på sonoritetsskalaen, og som derfor skaber de bedste betingelser for schwa-assimilation. Da skriftens *d* i en lille gruppe af ord som f.eks. *ad*, *god*, *hvad*, *med* (præp.) og *stod* (vb.) heller ikke udtales i rigsdansk (Brink og Lund 1975 II: 451), er de udeladt af analysen.

Den spirantiske udtale af skriftens *g* i *æg* ['e:ʔɹ] og *væg* ['ve:ʔɹ] karakteriserer Jensen (1967) som en læseudtale opstået i analogi med datidens rigsdanske udtale af *eg* ['e:ʔɹ] og *klæg* ['kʰle:ʔɹ] (Jensen

1967: 230). Denne udtale af *g* efter fortunevokaler har i mellemtiden videreudviklet sig til [ɣ] (Brink og Lund 1975 I: 284). Da udviklingen af olddansk *gg* til [ɣ] er et træk der ifølge Bennike og Kristensen (1898-1912: kort 54) er udbredt i store dele af Nord- og Midtjylland og i nogle ord også i Syd- og Sønderjylland, er det imidlertid mere sandsynligt at udtalen er af regional oprindelse. Som eksempel (7) viser, findes trækket hos mine informanter, men da langt fra alle benytter sig af ord som kunne kandidere til den spirantiske udtale af *g*, kan der ikke umiddelbart konkluderes noget om dette træks udbredelse og frekvens.

(7) Jan: [ja ha 'æɫ₁t^hi:[?] 'eɣ 'syns æɫ ɔe va 'sɕe:[?]ɫ ʌ ɕo i 'sɕo:lə]
 jeg har altid ikke syntes at det var skægt at gå i skole

Udtalen af endelsen *-et / -ed* med klusilen [ɔ] i stedet for spiranten [ð] er et særtræk udbredt i de øst- og sydjyske dialekter (Bennike og Kristensen 1898-1912: kort 68). Mens i Østjylland både substantivernes bestemthedsendelse i neutrum (Jysk Ordbog: K 7.3), visse pronominer, adjektiver og substantiver som f.eks. *hvilket* ['velɕøɔ], *fremmed* ['fræmmɔ] og *måned* ['mø:nd] samt de svage verbers perfektum-participium-endelse (Jysk Ordbog: K 6.1) er omfattet af lydreglen, drejer det sig i Vestjylland, hvor der anvendes foranstillet artikel (Jysk Ordbog: K 7.1), kun om participiumsformen (Jysk Ordbog: K 6.1). I begge de to områder har de svage verber en tilsvarende præteritumsendelse på [-əɔ] (Jysk Ordbog: K 6.1; Jensen 1967: 232). Både Hansen (2001: 67) og Pedersen (2002c: 278-279) anser det for sandsynligt at der ligger en lydlig restitution til grund for opkomsten af denne klusiliske udtale. De endnu uafklarede forhold omkring dette træks opståen skal imidlertid ikke diskuteres nærmere i denne sammenhæng.

(8) Peter:
 ['no:ŋ 'ɕaŋŋ va vi 't^hy:ʊ 'b^hæɣ[?]n 'sæmlɔ 'eɣ ʌ 'sʌ sɕellɔ vi 'foð₁ɔl[?]]
 nogle gange var vi tyve børn samlet ikke og så spillede vi fodbold

(9) Jan: [mæn sʌ 'li:ɪ 'p^hlusli sʌ læ:ʊɔ ɔi ɔe 'ʌm[?]]
 men så lige pludselig så lavede de det om

TABEL 4. KLUSILISK UDTALE AF KONSONANTEN I ENDELSEN *-ET / -ED*

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	58	70	53	39	50	75	16	16	1
Muligt antal forekomster	89	108	62	44	79	77	65	57	50
Forekomster i procent	65,2	64,8	85,5	88,6	63,3	97,4	24,6	28,1	2

I alt: 378 ud af 631 = 59,9 %

TABEL 5. PRÆTERITUM AF SVAGE VERBER PÅ [-əɗ]

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	9	1	11	27	5	12	1	1	0
Muligt antal forekomster	19	16	21	45	18	20	18	10	11
Forekomster i procent	47,4	6,3	52,4	60	27,8	60	5,6	10	0

I alt: 67 ud af 178 = 37,6 %

På baggrund af ovenstående statistikker kan trækkene betegnes som mere eller mindre aldersbetingede. Bemærkelsesværdigt i forhold til den ældre generation (Leif, Janne, Finn, Jan, Ole og Peter) er det at den jyske præteritumsendelse [-əɗ] er langt mindre frekvent end den tilsvarende klusiliske udtale af konsonanten i endelsen *-et / -ed*, og at især Ole og Janne skiller sig ud med en hyppigere anvendelse af den rigsdanske præteritumsendelse på *-ede*. Præferencen for både den rigsdanske præteritumsendelse og den umiddelbart mere skriftsprogsnære udtale af endelsen *-et / -ed* kunne afspejle en bestræbelse på korrekt sprogbrug hos disse to informanter.

5.2 Prosodi

5.2.1 Stødforhold.

Ligesom i de jyske dialekter er det almindeligt i Århus at indsætte et ekstra stød i forbindelse med enklitiske led (Jensen 1967: 210). Enklisestødet fremkaldes af enten en trykstærkt enstavelsespræposition eller et trykstærkt enstavelsesverbum efterfulgt af et enstavelsesprono-

men. Betingelsen er blot at der efter vokalen i henholdsvis præpositionen og verbet følger en stemt lyd, enten i ordet selv eller i pronomenet.

(10) Peter: ['jæ # 'sɑ:ʔn 'va:ʔɑɔ̯ 'ðenʔ,ðɑŋʔ]
ja # sådan var det dengang

Af den statistiske analyse i tabel 6 fremgår det at trækket er sporadisk udbredt og kun højfrekvent hos en informant.

TABEL 6. ENKLISESTØD

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	5	0	2	3	0	6	2	3	–
Muligt antal forekomster	12	3	7	6	4	7	8	8	–
Forekomster i procent	41,7	0	28,6	50	0	85,7	25	37,5	–

I alt: 21 ud af 55 = 38,2 %

Den traditionelle definition af enklisestødet indebærer hiat sådan som det er tilfældet i ovenstående eksempel hvor *d* falder bort sådan at der opstår sammenstød mellem vokalerne i de to ord. Som det er eksemplificeret i (11), udviser informanterne i nærværende studie imidlertid også stød i enklitiske forbindelser uden hiat.

(11) Bjarne: ['jæ # ðe 'gø:ʔjɑ]
ja # det gør jeg

Brink og Lund (1975 II: 511-512) medregner begge typer uden at betegne hverken den ene eller den anden som mest frekvent. Om udbredelsen af enklisestødet generelt skriver de at det “findes i større eller mindre udstrækning i alle danske dialekter med stød”, og at “det holder sig særlig længe hos personer med jysk præg” (Brink og Lund 1975 II: 513). Da enklisestød foran *den*, *det* og *at* ifølge Brink og Lund (1975 II: 511) også kan forekomme i rigsdansk, er forekomster med disse tre ord optalt separat.

TABEL 6A. ENKLISESTØD MED OG UDEN HIAT

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster med hiat (rigsdansk)	–	–	2	3	–	2	2	–	–
I procent	–	–	100	100	–	33,3	100	–	–
Antal forekomster med hiat (jysk)	3	–	–	–	–	2	–	–	–
I procent	60	–	–	–	–	33,3	–	–	–
Antal forekomster uden hiat	2	–	–	–	–	2	–	3	–
I procent	40	–	–	–	–	33,3	–	100	–

Den forholdsvis hyppige forekomst af enklisestødet samlet set gør at dette træk umiddelbart kan karakteriseres som typisk for både nuværende og tidligere århusiansk talesprog. Med kun 55 mulige forekomster er det statistiske grundlag dog ikke stort.

Det såkaldt vestjyske stød, der indtræder på kort vokal efterfulgt af *pp*, *tt* eller *kk* eller kombinationer af *l*, *m*, *n*, *ng*, *r* og *p*, *t*, *k* i gamle tostavelsesord som er blevet forkortet på grund af bortfald af den udlydende tryksvage vokal (Pedersen 2002a: 46), karakteriseres af Nielsen (1953: 226) som typisk for århusiansk i ét eneste ord, nemlig *oppe*.

(12) Peter: [ja k^hæ 'husg̃ |vi # vi 'hæ:ð 'e:r̥n ða 'b̥o:ð̥ ha'ʌ:ʔb̥]
 jeg kan huske vi # vi havde en der boede heroppe

Selv om forekomsten af vestjysk stød i *oppe* er henholdsvis høj- og middelfrekvent hos to af de seks informanter der anvender ordet, er det på grund af variabelens forholdsvis lille udbredelse vanskeligt at konkludere noget endegyldigt om mine informanternes brug af dette stød.

TABEL 7. VESTJYSK STØD I OPPE

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	4	0	–	–	–	2	0	0	0
Muligt antal forekomster	9	4	–	–	–	2	3	4	2
Forekomster i procent	44	0	–	–	–	100	0	0	0

I alt: 6 ud af 24 = 25 %

Stød i ord som *lejlighed* ['lɛi²li²heɪ² / eɪ²], *gulv* ['gʊl²] og *mulig* ['muɪ²li] kan ligeledes forklares som en dialektal påvirkning (Jensen 1967: 210). Særligt hyppigt forekommende er i den sammenhæng det vokaliske stød i adverbiet *sådan* der i rigsdansk enten er stødløst eller har stød efter *n* (*Den Store Danske Udtaleordbog* 1991: 1351; Nielsen 1998: 56). Et af Bennikes og Kristensens (1898-1912) særkort viser at den stødfulde udtale af *sådan* var udbredt i størstedelen af de traditionelle jyske dialekter med varierende vokalkvalitet. Ifølge *Den Store Danske Udtaleordbog* (1991: 1351) findes denne variant i dag i hele området syd for Limfjorden og Himmerland. Stød i ord som *lejlighed*, *gulv* og *mulig* betegnes af *Den Store Danske Udtaleordbog* (1991: 846, 582, 945) ligeledes som fællesjysk.

- (13) Jan: [i di 'ɔŋŋ 'dɛ:æ ha dɛ 'vɛ:ɔd̥ 'sɛ:²n 'maɪd̥ k^hamə'kɛ:²d̥li # vi
 'fɛsɡɔd̥ 'maɪd̥ 'sɛm²m̥ ,ɛ # ,ɛ # k^hu 'snaɡ̊ ɛm 'æɪ² 'muɪ²li]
 i de unge dage har det været sådan meget kammeratligt # vi
 fiskede meget sammen og # og # kunne snakke om alt muligt

TABEL 8. STØD I SÅDAN

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	46	37	21	28	37	81	14	27	27
Muligt antal forekomster	46	37	23	29	37	81	14	33	27
Forekomster i procent	100	100	91,3	96,6	100	100	100	81,8	100

I alt: 318 ud af 327 = 97,2 %

TABEL 9. ANDRE SÆRLIGE STØD

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	5	11	2	2	7	7	2	1	6
Muligt antal forekomster	9	11	5	5	14	9	5	15	9
Forekomster i procent	55,6	100	40	40	50	77,8	40	6,7	66,7

I alt: 43 ud af 82 = 52,4 %

Mens stød i *mere*, *mulig* og *lejlighed* er af svingende frekvens, udgør den store udbredelse og gennemgående østjyske udtale af *sådan* et tydeligt bevis på dette adverbiums specielle status i Århus. Typisk har det en særlig diskursiv funktion der går ud på enten at udfylde en pause eller introducere nye referenter.

(14) Lars: [ʔɛ: 'sɫ:ʔn ʔɛ ja kʰæ 'husɔ̃]
det er sådan det jeg kan huske

(15) Peter: [ʔnɑʔ ɛ va 'kʷ:|bʁæðʔ ,ə:m: # i 'sɫ:ʔn no:n ʔpʰɑɔ̃v]
nej det var rugbrød øhm # i sådan nogle pakker

Det fænomen at der forekommer ekstra stød i visse verbers præsens-former (Jensen 1967: 211), gælder ifølge Bennike og Kristensen (1898-1912: kort 88) i lidt forskelligt omfang for dialekterne i både Øst-, Nord- og Sydjylland. For området omkring Århus drejer det sig om verber hvor stammen ender på [ɫ ʏ v ð l m ŋ n ʊ].

(16) Finn: [ja kʰæ jo ʔɔ̃ɔ̃ 'li:ʔ æɔ̃ ja 'kʰenʔv ɔ̃n # ja 'kʰenʔv ʔy:ʔŋ ,eɔ̃]
jeg kan jo godt lide at jeg kender den # jeg kender byen ik'

(17) Jan: [vi 'hæ:æ ʔɛ vi 'kʰælʔv en 'lilə ʔɔ̃v:ʔ]
vi havde det vi kalder en lille gård

I lighed med de fleste jyske dialekter udløser også perfektum-participium-formen af svage verber med diftonger udlydende på enten [ɫ] eller [ʊ] et stød som afviger fra rigsdansk (Bennike og Kristensen 1898-1912: kort 75; Jensen 1967: 212).

(18) Finn: [ˈd̥e ˈvæ ja ha ˈlæʊ²ʊd̥ ɪeŋ]
 det er hvad jeg har lavet ikʔ

TABEL 10. VERBALT STØD I PRÆSENS

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	0	0	4	1	2	1	1	1	0
Muligt antal forekomster	3	2	4	1	3	2	5	5	3
Forekomster i procent	0	0	100	100	66,7	50	20	20	0

I alt: 10 ud af 28 = 35,7 %

TABEL 11. VERBALT STØD I PERFEKTUM PARTICIPIUM

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	1	2	2	0	0	2	5	0	0
Muligt antal forekomster	1	2	2	0	0	3	15	1	0
Forekomster i procent	100	100	100	0	0	66,7	33,3	0	0

I alt: 12 ud af 24 = 50 %

Da informanternes udtale af de forskellige verber i præsens er konsekvent enten med eller uden stød, er de kun medtaget en gang hver uanset hvor mange gange de forekommer. Selv om Finn og Lars udtaler *kender* henholdsvis med og uden stød to gange hver, tæller verbet således kun som en forekomst i den statistiske udregning. Lars, der er den flittigste bruger af præsensformer, udviser sammen med både de to ældste og de to yngste informanter en påfaldende rigsdansk stødløshed. Derimod har Finn stød i såvel *bører*, *kender*, *kører* som *bruger*. Hvad angår perfektum-participium-former af svage verber med diftonger udlydende på enten [i] eller [y], kan det konkluderes at det dialektalt betingede stød i *lavet* er normalt hos de midaldrende og ældre informanter, mens de lidt yngre informanter som gør brug af formen, udviser enten en ikke konsekvent (Lars) eller en fuldt ud rigsdansk udtale (Bjarne).

Afvigelser der indebærer manglende stød i forhold til rigsdansk, beskrives af Nielsen (1953: 226) og Jensen (1967: 213-216) tillige som karakteristiske for sproget i Århus. Det drejer sig for det første om at substantiver med oprindeligt korte vokaler som f.eks. *brev* og *vej* har bevaret deres stødløse korthed: ['bʁɛʏ] og ['vɑɪ]. Som Jensen (1967: 213) bemærker, hidrører tendensen til bevaring af disse ords stødløshed fra de omgivende dialekter. Ifølge Ejskjær (1964: 45) gælder disse stødafvigelser også som vestjysk bysprogsnorm. Af eksempel (20) fremgår det at udtalen af *Århus* også har en særlig stødløs variant der af *Den Store Danske Udtaleordbog* (1991: 1568) betegnes som jysk.

(19) Ole: [ʌ 'sʌ fløɖð ja 'enʔ 'he:ʔɣ # pʰɔ 'æsɣ̥vɑɪ]
og så flyttede jeg ind her # på Askvej

(20) Lars: ['ðe ða æ ðe 'fe:ð ve 'b:hus 'ðe 'æɣ ðe æ jo en 'smɔɣ̥ ɸy:ʔ]
det der er det fede ved Århus det er det er jo en smuk by

Udeblivende stød gælder ifølge Jensen (1967: 214, 216) yderligere for infinitivformer af verber som *betale* [bɛ'tʰæ:ɪ] og *fortælle* [fɔ'tʰɛɪ] samt af verbet *få* [fɔ]. Som Sørensen (under udg.) bemærker, bruges denne stødløse udtale i hele Jylland nord for stødgrænsen i alle oprindelige tostavellesord der ved tilføjelsen af indlånte præfikser som *be-* og *for-* i 1400-tallet fik såkaldt nystød i rigsdansk (Hansen 1943: 117-130). Hos alle informanterne viste både infinitiv- og præteritumsformer sig at være stødløse.

(21) Jan: [væ 'me:ɐ kʰæ ja fɔ'tʰɛɪ]
hvad mere kan jeg fortælle

(22) Janne: [ɖæ 'ja 'sʌ:ʔn fɪɑ 'fœɣsɖə 'kʰlæsə be'ɣɔnɖ ʌ kʰʌmm̩ 'jemʔ]
da jeg sådan fra første klasse begyndte at komme hjem

(23) Jan: [sʌ bɛ'tʰæ:ɪɖ ɸmæn]
så betalte man

(24) Lars: [ɖɑ æ 'sɖo:ʔɣ 'se:ʔɖ ɪɣ̥ 'ðe ðu 'eɣ̥ kʰæ 'fɔ hɑ,enn̩]
der er stort set ikke det du ikke kan få herinde

TABEL 12. STØDLØSE SUBSTANTIVER OG VERBALFORMER

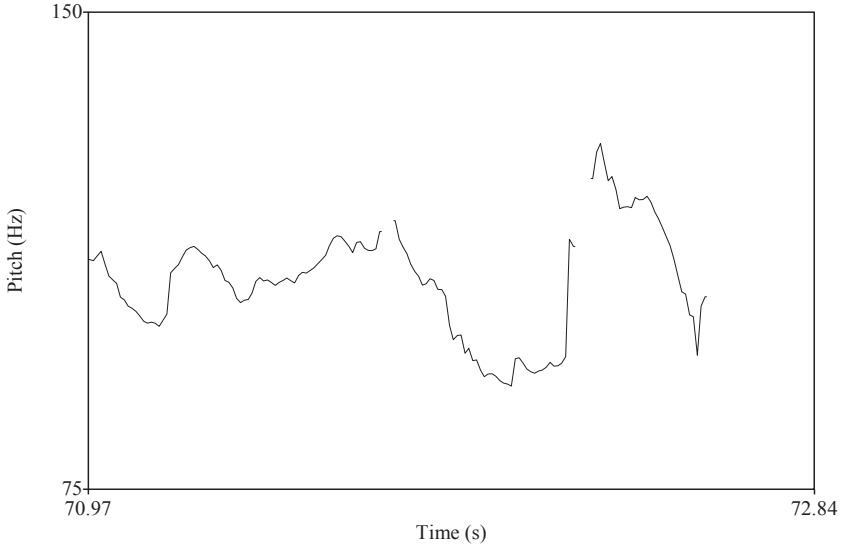
	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	14	7	13	11	24	13	20	11	4
Muligt antal forekomster	14	8	13	11	28	13	25	13	4
Forekomster i procent	100	87,5	100	100	85,7	100	80	84,6	100

I alt: 117 ud af 129 = 90,7 %

Som det fremgår af statistikken, frembyder informanterne overordnet set en så konsekvent stødløs udtale af enstavelsessubstantiver som *skov* og *vej*, af bynavnet *Århus* samt af præfikserede verber at trækkes stadig kan betragtes som højfrekvent uafhængigt af aldersgrupper.

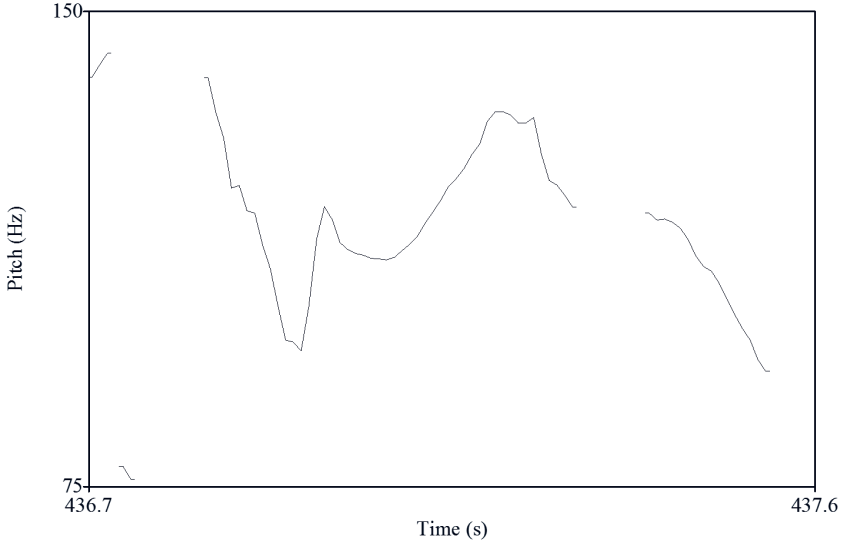
5.2.2 *Tonemønstret i særlige trykgrupper.* Det sidste prosodiske træk hænger sammen med det karakteristiske nedadgående tonefald som Jensen (1967: 206) kort har kommenteret, og som Kyst (2008) har gjort udførligt rede for. Ifølge Kyst (2008) kendetegnes lukkede stavelser med stød og lang vokal som *lån* og *lys* ved at de “udtales i en lang og faldende tone (der giver indtryk af at strække sig over både en høj og en lav tone), mens åbne stavelser med stød og lang vokal samt stavelser med stød og kort vokal udtales med en kortere høj tone der ikke strækker sig over det samme fald” (Kyst 2008: 43). Den følgende tonale analyse af de fremhævede stavelser i ordene *lejlighed* og *arbejdsløs* samt af ordet *ud*, der alle har historisk lang vokal, indicerer at mine informanter følger dette karakteristiske faldende tonemønster. På lydbillederne i figur 1, 2 og 3, der alle er lavet i taleanalyseprogrammet Praat (Boersma og Weenink), svarer den slutteligt faldende kurve til de understregede stavelser i eksemplerne (25) - (27).

FIGUR 1. FALDENDE TONEMØNSTER I LUKKET STAVELSE MED STØD OG LANG VOKAL

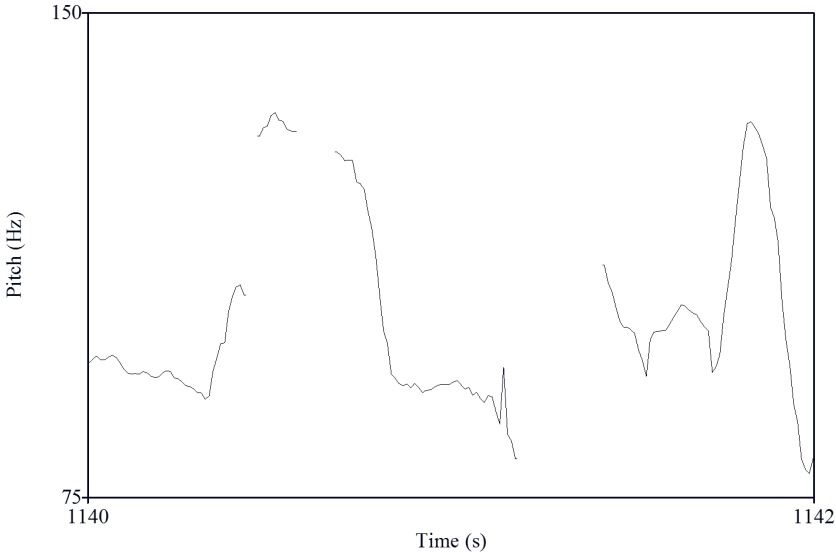
(25) Ole: hvor Mette og mig boede sammen i en lej - lig - hed
 ['lɑ:l̩i,he:ʔð]

FIGUR 2. FALDENDE TONEMØNSTER I LUKKET STAVELSE MED STØD OG LANG VOKAL

(26) Lars: [...] al - drig gå - et ar - bejds - løs
 ['ɑ:bɑðs,lø:ʔs]

FIGUR 3. FALDENDE TONEMØNSTER I LUKKET STAVELSE MED STØD OG LANG VOKAL.

(27) Peter: det var jo fuld - stæn - digt pu - re - ret ud
 [ˈuːʔð]

5.3 Morfologi

5.3.1 *Adjektiver*. Det første morfologiske træk drejer sig om attributive og prædikative adjektiver i neutrum. De fleste af de jyske dialekter afviger i begge tilfælde fra rigsdansk ved ikke at tilføje nogen endelse på adjektivet (Bennike og Kristensen 1898-1912: kort 83; Jysk Ordbog: K 7.4).

(28) Lars: [ˈd̥eː jo ˈsaːn ˈseːd̥ ˈliːiːgylˈd̥i ˈvɔː d̥e ˈæɹ]
 det er jo sådan set ligegyldigt hvor det er

(29) Peter: [ˈjæɹnˌhænlɔː ɔː # d̥a hænˌl̥d̥ m̥e ˈg̥amˌl̥ ˈjæːɹn ˌs̥g̥ɛˌl̥d̥]
 jernhandlere øh # der handlede med gammelt jern og skrot

Da der for en del adjektiver på *-ig* eller *-lig* anvendt som grads-, tids- eller holdningsadverbialer i rigsdansk er valgfrihed mellem en form med og uden *-t* (*Retskrivningsordbogen* 2012: 984-986), er det sandsynligt at netop denne gruppe af adjektiver hyppigere forbliver ubøjet i neutrum, og at det er en generel tendens der ikke kun findes i jysk. Efter

den samlede statistik i tabel 13 på grundlag af alle typer af adjektiver vises i tabel 13a og 13b derfor to separate statistikker for antallet af forekomster for henholdsvis adjektiver på *-ig* eller *-lig* og alle øvrige adjektiver.

TABEL 13. UDEBLIVENDE BØJNING AF ADJEKTIVER I NEUTRUM

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	9	1	8	7	7	10	2	6	5
Muligt antal forekomster	18	11	12	12	16	14	12	15	23
Forekomster i procent	50	9,1	66,7	58,3	43,8	71,4	16,7	40	21,7

I alt: 55 ud af 133 = 41,4 %

TABEL 13A. UDEBLIVENDE BØJNING AF ADJEKTIVER PÅ *-IG* / *-LIG* I NEUTRUM

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	5	1	2	5	3	6	2	2	5
Muligt antal forekomster	6	5	3	7	6	6	5	4	14
Forekomster i procent	83,3	20	66,7	71,4	50	100	40	50	35,7

I alt: 31 ud af 56 = 55,4 %

TABEL 13B. UDEBLIVENDE BØJNING AF ALLE ØVRIGE ADJEKTIVER I NEUTRUM

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	4	0	6	2	4	4	0	4	0
Muligt antal forekomster	12	6	9	5	10	8	7	11	9
Forekomster i procent	33,3	0	33,3	40	40	50	0	36,4	0

I alt: 24 ud af 77 = 31,2 %

Som forventet er udeladelsen af *-t* på adjektiver med endelsen *-ig* eller *-lig* tydeligvis mere frekvent end ved alle øvrige adjektiver. Det er specielt de yngre informanter der skiller sig ud med et mindre lokalfarvet sprog.

5.3.2 *Verber*. I afsnit 5.1.2 blev det vist at de svage verber bøjes som i rigsdansk med perfektum-participium-endelsen *-et*, men at udtalen af konsonanten overvejende er klusilisk i modsætning til den spirantiske norm [-æð] i rigsdansk. Denne endelse stammer fra den oprindelige neutrumsform i singularis *-it* / *-et* / *-æt* som i gammeldansk anvendtes parallelt med den maskuline eller feminine singularisform *-in* / *-en* / *-æn* (Brøndum-Nielsen 1973: 189). Mens neutrumsendelsen efterhånden blev dominerende som verbal participiumsform i supinumfunktion (Brøndum-Nielsen 1973: 203-204), i første omgang fortrinsvis i de sjællandske dialekter (Brøndum-Nielsen 1973: 210) og med senere udbredelse til rigsdansk, der overtager formen i løbet af det 19. og det 20. århundrede (Brink og Lund 1975 II: 662), forbliver endelsen *-en* dominerende i den største del af Jylland (Bennike og Kristensen 1898-1912: kort 84; Skautrup 1944: 274; Jensen 1967: 235). De verber som i de klassiske dialekter i nærheden af Århus ifølge Lyngby (1863: 74-87), Kristensen (1942: 12-21) og Jensen (1956: 53-57) forekommer som stærke verber med perfektum-participium-formen *-en*, og som derfor danner baggrund for den statistiske analyse nedenfor, udgør *binde, blive, bringe, byde, drage, drikke, drive, fare, finde, fise, flyve, fornemme, fryse, fuge, give, glide, gnide, gribe, gå, hjælpe, hugge, kløve, knibe, komme, krybe, lyve, løbe, pibe, prikke, ride, rive, skride, skrige, skrive, skære, slibe, slippe, slå, snige, spinde, springe, sprække, stige, stjæle, stryge, stå, svede, svinde, sværge, tage, tie, træde, tvinde, tvinge, tærsk, vinde, vride* og *være*. Som Jensen og Maegaard (2010: 43) har vist i deres undersøgelse af udviklingen af stærke verbers perfektum-participium-endelser over tre generationer i Odder, er der inden for 20 år fra 1986 til 2006 sket et tydeligt fald i anvendelsen af *-en*-former. De tre generationer af informanter er født i henholdsvis 1942-1963, 1964-1974 og 1989-1992 (Jensen og Maegaard 2010: 38). Mens alle tre generationer er blevet interviewet og optaget i 2005-2006, foreligger der yderligere optagelser af de to første generationer fra 1986-1988 sådan at det har været muligt at undersøge udviklingen

gennem informanternes liv (Jensen og Maegaard 2010: 39-40). Faldet i frekvensen af *-en*-former er signifikant både fra generation 1 til 2 i optagelserne fra 1986-1988 og fra generation 1 til 2 og generation 2 til 3 i optagelserne fra 2005-2006 på den ene side samt fra optagelserne af generation 1 i 1986-1988 til optagelserne af den samme gruppe i 2005-2006 (Jensen og Maegaard 2010: 42-43). I lighed med Jensens og Maegaards (2010) studie viser statistikken nedenfor at anvendelsen af den klassiske dialektendelse *-en* er faldende i løbet af de tre generationer.

TABEL 14A. PERFEKTUM PARTICIPIUM AF STÆRKE VERBER PÅ *-EN*

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	8	5	7	2	3	6	1	0	0
Muligt antal forekomster	25	26	20	15	23	30	21	4	12
Forekomster i procent	32	19,2	35	13,3	13	20	4,8	0	0

I alt: 32 ud af 176 = 18,2 %

TABEL 14B. PERFEKTUM PARTICIPIUM AF STÆRKE VERBER PÅ [-eɔ]

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	12	18	7	9	10	24	10	4	0
Muligt antal forekomster	25	26	20	15	23	30	21	4	12
Forekomster i procent	48	69,2	35	60	43,5	80	47,6	100	0

I alt: 94 ud af 176 = 53,4 %

TABEL 14C. PERFEKTUM PARTICIPIUM AF STÆRKE VERBER PÅ [-eð]

	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Antal forekomster	5	3	6	4	10	0	10	0	12
Muligt antal forekomster	25	26	20	15	23	30	21	4	12
Forekomster i procent	20	11,6	30	26,7	43,5	0	47,6	0	100

I alt: 50 ud af 176 = 28,4 %

På baggrund af deres statistik over fordelingen af *-en*-former på de forskellige lemmaer kan Jensen og Mægaard (2010: 50) fastslå at de lemmaer der hyppigst forekommer med den klassiske *-en*-endelse, har vokalskifte i stammen som f.eks. verberne *trække* – *trukket* og *blive* – *blevet*, mens udeblivende vokalskifte i stammen typisk modvirker *-en*-former. Med eksemplerne (30) og (31) og fordelingsstatistikken i tabel 15 kan det bekræftes at denne tendens også gør sig gældende for informanterne i nærværende studie. Kun *komme* – *komet* forekommer undtagelsesvis i størstedelen af tilfældene med *-en*.

(30) Finn: [mæn fɔ tʰɔɔŋ ˈno:ð ˈne:ʔ ʌvə ˈho:ðð ˈpʰɔ sa]
 man får trukket noget ned over hovedet på sig

(31) Janne: [sʌm æɐ ˈble:en halˈfemʔs]
 som er blevet halvfems

TABEL 15. FORDELINGEN AF PARTICIPIUMSENDELSER PÅ DE FORSKELLIGE LEMMAER

Lemma	Vokalskifte i stammen	-en	[-æɖ]	[-əð]	Samlet antal
trække	+	100 %	0 %	0 %	4
finde	+	100 %	0 %	0 %	2
blive	+	94,4 %	0 %	5,6 %	18
komme	-	58,8 %	23,5 %	17,7 %	17
hjælpe	+	0 %	100 %	0 %	1
være	-	0 %	92,9 %	7,1 %	84
stå	-	0 %	60 %	40 %	5
gå	-	0 %	19,2 %	80,8 %	26
tage	-	0 %	0 %	100 %	4
slå	-	0 %	0 %	100 %	1

Den svingende frekvens af *-en*-former inden for den første generation bestående af Leif, Janne, Finn, Jan, Ole og Peter afspejler sig dels i informanternes forskellige brug af de forskellige lemmaer, dels i informanternes selv vurdering. Således adskiller Jan sig ved ikke at anvende lemmaet *komme*, mens Ole efter eget udsagn taler tilnærmelsesvis rigsdansk. Med hensyn til de former som erstatter den klassiske dialektendelse, er det tydeligt at det hos den ældste generation er den syd- og østjyske form [-æɖ] der dominerer i forhold til den rigsdanske form [əð]. For så vidt stemmer mine informanternes former overens med Jensens og Maegaards (2010: 45) statistik. Da de to yngste informanter Bjarne og Mia kun anvender henholdsvis to og et af de relevante lemmaer (*være* og *trække* resp. *være*), er statistikken for deres vedkommende ikke repræsentativ.

6 ANALYSE

6.1 Trækkenes resistens

Deler man trækkenene op i to grupper på baggrund af frekvensudsvinget informanterne imellem, tydeliggøres det i tabel 16 at nogle træk

er mere resistente end andre. Mens bortfald af *d* (3), klusilisk udtale af konsonanten i endelsen *-et / -ed* (4), præteritumsendelsen [-əḡ] (5), enklisestød (6), vestjysk stød i *oppe* (7), verbalt stød i præsens (10) samt i perfektum participium (11), stødløse ord (12), manglende bøjning af adjektiver i neutrum (13) og perfektum participium af stærke verber på *-en* (14) udgør enten høj- (70 % – 100 %), middel- (40 % – 60 %) eller lavfrekvente (1 % – 30 %) træk, er det kun den åbne udtale af *o* foran *r* (1), schwa-assimilation (2), stød i *sådan* (8) og andre særlige stød (9) der er højfrekvente hos alle informanterne. Disse sidstnævnte fire træk må derfor betegnes som særligt resistente.

TABEL 16. RESISTENTE OG IKKE-RESISTENTE TRÆK

Træk	Høj-, middel- eller lavfrekvent	Højfrekvent
1) Åbent <i>o</i> foran <i>r</i>		X
2) Schwa-assimilation		X
3) Bortfald af <i>d</i>	X	
4) Klusilisk udtale af konsonanten i endelsen <i>-et / -ed</i>	X	
5) Præteritum af svage verber på [-əḡ]	X	
6) Enklisestød	X	
7) Vestjysk stød i <i>oppe</i>	X	
8) Stød i <i>sådan</i>		X
9) Andre særlige stød	X	
10) Verbalt stød i præsens	X	
11) Verbalt stød i perfektum participium	X	
12) Stødløse ord		X
13) Udeblivende bøjning af adjektiver i neutrum	X	
14) Perfektum participium af stærke verber	X	

Hvad der kendetegner den gruppe informanter der opviser høje forekomster af størstedelen af trækkene, og hvordan de forskellige informanternes sproglige profiler passer sammen med deres selv vurdering, vil blive undersøgt i det følgende.

6.2 Informanternes sproglige profiler

Forskellen i antallet af forekomster af træk er størst mellem den ældre gruppe, der også omfatter de midaldrende informanter (Finn (*1951), Jan (*1952), Ole (*1952) og Peter (*1953)), og den yngre gruppe. Således skiller informanterne Lars (*1962), Bjarne (*1982) og Mia (*1983) sig markant ud med enten ingen eller kun ganske få forekomster af trækkene nr. 3, 4, 5, 10, 11 og 14. Af tabel 17 fremgår det om et træk er henholdsvis høj- (H = 70 % - 100 %) middel- (M = 40 % - 60 %) eller lavfrekvent (L = 1 % - 30 %), eller om det helt udebliver (-) hos de enkelte informanter.

TABEL 17. INFORMANTERNES SPROGLIGE PROFILER

Træk	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
1) Åbent <i>o</i> foran <i>r</i>	H	H	H	H	H	H	H	H	H
2) Schwa-assimilation	H	H	H	H	H	H	H	H	H
3) Bortfald af <i>d</i>	H	-	H	H	-	M-H	-	-	-
4) Klusilisk udtale af konsonanten i endelsen <i>-et/-ed</i>	M-H	M-H	H	H	M-H	H	L	L	L
5) Præteritum af svage verber på [-øḡ]	M	L	M	M-H	L	M-H	L	L	-
6) Enklisestød	M	-	L	M	-	H	L	L-M	0/0
7) Vestjysk stød i <i>oppe</i>	M	-	0/0	0/0	0/0	H	-	-	-
8) Stød i <i>sådan</i>	H	H	H	H	H	H	H	H	H
9) Andre særlige stød	M	H	M	M	M	H	M	L	M-H
10) Stød i præsens	-	-	H	H	M-H	M	L	L	-
11) Stød i perfektum participium	H	H	H	0/0	0/0	M-H	L-M	-	0/0
12) Stødlose ord	H	H	H	H	H	H	H	H	H

Træk	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
13) Udeblivende bøjning af adjektiver i neutrum: <i>-ig/-lig</i>	H	L	M-H	H	M	H	L-M	M	L-M
Øvrige	L-M	-	L-M	M	M	M	-	L-M	-
14) Perfektum participium af stærke verber: <i>-en</i>	L-M	L	L-M	L	L	L	L	-	-
[<i>-əd</i>]	M	H	L-M	M	M	H	M	H	-
[<i>-əd̥</i>]	L	L	L-M	L	M	-	M	-	H

Ud over den klassiske generationsforskel, der må fortolkes som et udtryk for fortsættelsen af den gradvise dialektudtynding der har fundet sted siden slutningen af 1800-tallet, og som for alvor tog fart omkring 1960 (Pedersen 2003: 22), findes der udtaleforskelle som ikke er aldersbetingede. Mens de yngre informanter ikke divergerer bemærkelsesværdigt indbyrdes, kan der hos den ældre generation påvises en afgørende frekvensforskel ved trækkene nr. 3, 5, 6 og 13.

6.3 Sammenligning mellem selvvurdering og sprogbrug

I tabel 18 præsenteres først et overblik over sammenhængen mellem informanternes selvvurdering og sprogbrug. Sprogbrugs karakteristiken er foretaget på baggrund af de enkelte informanternes antal af høj- og middelfrekvente træk. Mens sprogbrugsbetegnelserne udpræget århusiansk og meget århusiansk dækker over sproglige profiler med henholdsvis mere end 13 og fra og med 11 til og med 13 høj- og middelfrekvente træk, bruges betegnelserne lidt århusiansk og hverken eller ved forekomster på henholdsvis syv til og med ti og færre end syv høj- og middelfrekvente træk. Fordi statistikken over perfektum-participium-ender og adjektiver i neutrum begge indeholder to variable, indgår der 16 træk i fordelingsanalysen nedenfor.

TABEL 18. INFORMANTERNES SELVVURDERING OG SPROGBRUG

Informant	Selvvurdering	Sprogbrug	Fordeling af træk					
			H	M-H	M	L-M	L	–
Leif	meget århusiansk	meget århusiansk	7	1	5	2	0	1
Janne	meget århusiansk	lidt århusiansk	7	1	0	0	3	5
Finn	udpræget århusiansk	meget århusiansk	8	1	2	3	1	0
Jan	udpræget århusiansk	meget århusiansk	8	1	4	0	1	0
Ole	hverken-eller	lidt århusiansk	4	2	4	0	2	2
Peter	udpræget århusiansk	udpræget århusiansk	10	3	2	0	1	0
Lars	meget århusiansk	hverken-eller	4	0	2	2	5	3
Bjarne	meget århusiansk	hverken-eller	5	0	1	2	4	4
Mia	udpræget århusiansk	hverken-eller	4	1	0	1	1	8

En overensstemmelse mellem informanternes selvvurdering og sprogbrug ville indebære at man kunne karakterisere alle informanterne bortset fra Ole som enten udpræget eller meget århusiansktalende. Med vurderingen hverken-eller burde denne ene informants sprogbrug derimod befinde sig midt imellem århusiansk og rigsdansk. Som det fremgår af den statistiske analyse ovenfor, findes der til en vis udstrækning belæg for eksistensen af en sådan sammenhæng inden for den ældste generation. Bemærkelsesværdigt er det således at denne informant ikke udviser nogen forekomster af enklisestød (6) eller bortfald af blødt *d* (3), og at præteritumsendelsen [-øɗ] (5) samt den manglende bøjning af adjektiver i neutrum (13) er mindre frekvente. At samme informants brug af træk nr. 4 er middel-højfrekvent, kunne tyde på at han anser den klusiliske udtale af konsonanten i endelsen *-et* for mere skriftnær og dermed mere rigsdansk end den spirantiske. Tilhørsforholdet til middelklassen har sandsynligvis gjort denne informant mere sprogbevidst end de øvrige informanter med arbejderklassestatus. De to informanter Leif og Jan med ikke-århusianske forældre adskiller sig statistisk set ikke fra den ældre generations overvejende lokale sprogbrug.

Betegnende for de tre yngre informanternes sprogbrug er det at det kun er de fællesjyske træk i form af den åbne udtale af *o* foran *r* (1), schwa-assimilation (2), stød i *sådan* (8) og andre særlige stød (9) som er højfrekvente. De yngre informanternes mere rigsdanskorienterede sprogbrug ser således ikke umiddelbart ud til at passe sammen med deres selv vurdering. At Lars, Bjarne og Mia vurderer deres sprogbrug som enten udpræget eller meget århusiansk samtidig med at de i forhold til den ældre generation frembyder langt færre eller slet ingen forekomster af trækkene nr. 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11 og 13, må forklares som et udtryk for de forskellige generationers forståelse af hvad århusiansk er. Det kan virke paradoksalt at de yngre informanter udviser en hyppigere rigsdansk udtale af endelsen *-et* end Ole der anser sit sprog for at ligge nærmere rigsdansk. Den midaldrende informants stræben efter at tale mindst muligt afvigende medfører imidlertid ikke nødvendigvis at han tager afstand fra de lokale træk hvis han selv opfatter disse som korrekte og rigsdanske. At de yngre informanter ubevidst er blevet mere påvirket af den standardiseringsproces som har fundet sted, betyder blot at grænsen for hvornår udtalen kan defineres som lokal, har flyttet sig. Man kan sammenligne de yngre informanternes selv vurdering med den lokalpatriotisme som Kristiansen (2009: 170-171) har fundet i sine sprogholdningsundersøgelser hvor de lokale varieteter bevidst opvurderes når sprogbrugeren spørges direkte om sin holdning, hvori- mod lokalsproget underbevidst nedvurderes i sprogmasketest. Det formodes derfor at være de underbevidste sprogholdninger der ligger til grund for den igangværende dialektnivellering. Samspillet mellem sprogbrugsforskellen og selv vurderingsoverensstemmelsen hos de tre generationer tydeliggør således hvordan dialektudtyndingsprocessen og den dermed følgende standardiseringsproces har givet grundlag for den omfortolkning af regionalsproget som Ejskjær (1964: 41) argumenterede for med indførelsen af begrebet regionalt rigsdansk. Ligesom Kristiansen, Maegaard og Pharao (2011) konkluderer i deres perceptionsstudier i genkendelse af moderne dansk med henholdsvis jysk og københavnsk intonation, er tonegangen formentlig det træk der af de yngre informanter i nærværende undersøgelse betragtes som aller mest karakteristisk for moderne århusiansk.

7 FRA LOKALT REGIONALSPROG TIL REGIONALT RIGSSPROG

På baggrund af ovenstående analyse af ni århusianeres sprogbrug kan det konstateres at 14 af de træk der af Nielsen (1953) og Jensen (1967) er blevet karakteriseret som typiske for sproget i Århus, stadig er mere eller mindre udbredte af varierende frekvens. Udbredelsen og frekvensvariationen har vist sig både at afspejle informanternes selv-vurdering og deres aldersbetingede forståelse af hvad århusiansk er. At stort set alle informanterne fra de tre forskellige generationer karakteriserer deres sprog som enten udpræget eller meget århusiansk selv om deres sprogbrug svinger fra stærkt til svagt lokalfarvet, må betyde at opfattelsen af hvad der er lokal sprogbrug, har flyttet sig. På baggrund af forskellen mellem de ældre og de yngre informanternes sprogbrug på den ene side og det opretholdte lokale normideal hos de yngre informanter på den anden side kan man beskrive sprogforandringen fra den ældste til den yngste generation som en udvikling fra lokalt regional-sprog til regionalt rigssprog.

TAK

Jeg takker Inger Schoonderbeek Hansen, Henrik Jørgensen og Steffen Krogh for udbytterige diskussioner og vejledende kommentarer. En stor tak går desuden til den anonyme fagfællebedømmer for relevante henvisninger og bemærkninger samt til Hans Basbøll for hjælp i forbindelse med den fonetiske analyse af en af de østjyske udtalevarianter.

Kathrine Thisted Petersen

Aarhus Universitet

norktp@hum.au.dk

LITTERATUR

- Arboe, Torben og Inger Schoonderbeek Hansen (2009) "Århusiansk – byens sprog før og nu". Simon Borchmann, Stefan Iversen, Mette Kunøe og Per Stounbjerg (red.) *Århushistorier. Fra bjerget til byen* 4. Århus: Aarhus Universitetsforlag. 71-85.
- Basbøll, Hans (2005) *The Phonology of Danish*. Oxford: Oxford University Press.
- Bennike, Valdemar og Marius Kristensen (1898-1912) *Kort over de danske folkemål med forklaringer*. København: Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag.
- Boersma, Paul og David Weenink *Praat: doing phonetics by computer*. www.praat.org (tilgået 19.5.2013).
- Brink, Lars og Jørn Lund (1974) *Udtaleforskelle i Danmark. Aldersbestemte – geografiske – sociale*. København: Gjellerup.
- Brink, Lars og Jørn Lund (1975) *Danske Rigmål. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København I-II*. København: Akademisk Forlag og Gyldendal.
- Brøndum-Nielsen, Johannes (1973) *Gammeldansk Grammatik VIII. Verber III. Konjugationsformernes Udvikling*. København: Akademisk Forlag.
- Christensen, Mette Vedsgaard (2012) *8220, 8210 - Sproglig variation blandt unge i multietniske områder i Aarhus*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet.
- Den Store Danske Udtaleordbog* 1991 = Brink, Lars, Jørn Lund, Steffen Heger og Jens Normann Jørgensen (1991) *Den Store Danske Udtaleordbog*. København: Munksgaard.
- Ejskjær, Inger (1964) "Regionalsprog og lokalt vestjysk regionaldansk". *Danske Folkemaal* 18, tillæg. 7-50.
- Gregersen, Frans, Jon Albris og Inge Lise Pedersen (1991) "Data and Design of the Copenhagen Study". Frans Gregersen og Inge Lise Pedersen (red.) *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. København: C.A. Reitzel. 5-43.
- Hansen, Horneman Lise (2001) *Jysk -de-bøjning. En undersøgelse af svag præteritumbøjning*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Hansen, Aage (1943) *Stødet i dansk*. København: Munksgaard.
- Jensen, Anker (1898) "Sproglige forhold i Åby sogn, Århus amt". *Dania* 5. 213-231.
- Jensen, Ella (1956) *Houlbjergmålets Bøjningslære*. København: J.H. Schultz.
- Jensen, Ella (1967) "Om Sproget i Århus 1900-1910". *Dialektstudier* 2. 197-270.
- Jensen, Torben Juul og Marie Maegaard (2010) "Hvor er bleven blevet af? Præteritum participium af stærke verber i Jylland". *Danske Talesprog* 10. 34-56.
- Jysk Ordbog: www.jyskordbog.dk
- Kristensen, Kjeld (2003) "Standard Danish, Copenhagen sociolects, and regional va-

- rieties in the 1900s”. *International Journal of the Sociology of Language* 159. 29-43.
- Kristensen, Marius (1942) *Udsagnsordenes bøjning i egnen nord for Århus*. København: J.H. Schultz.
- Kristiansen, Tore (1992) “Har regionalsprog en fremtid i Danmark?”. *Danske folkemål* 34. 203-247.
- Kristiansen, Tore (1996) “De talendes eget skøn: sproglige selv vurderinger blandt børn, unge og voksne på Næstvedegnen”. Bent Jul Nielsen og Inge Lise Pedersen (red.) *Studier i talesprogsvariation og sprogkontakt. Til Inger Ejskjær på halvferdsårsdagen den 20. maj 1996*. København: C.A. Reitzel. 135-148.
- Kristiansen, Tore (2009) “The macro-level social meanings of late-modern Danish accents”. *Acta Linguistica Hafniensia* 41. 167-192.
- Kristiansen, Tore, Marie Maegaard og Nicolai Pharao (2011) “Det er intonationen, vi hører det på: Perceptionsstudier i genkendelse af moderne dansk med henholdsvis jysk og københavnsk aksang”. Torben Arboe og Inger Schoonderbeek Hansen (red.) *JYSK, ØMÅL, RIGSDANSK mv. Studier i danske sprog med sideblik til nordisk og tysk. Festskrift til Viggo Sørensen og Ove Rasmussen udgivet på Viggo Sørensens 70-års dag den 25. februar 2011*. Århus: Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Nordisk Institut, Aarhus Universitet. 207-224.
- Kyst, Bodil (2008) “Trykgruppens toner i århusiansk regioloekt”. *Danske talesprog* 9. 1-64.
- Lyngby, K. J. (1863) *Udsagnsordenes bøjning i jyske lov og i den jyske sprogart*. København: F.H. Eibe.
- Monka, Malene (2013) *Sted og sprogforandring. En undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Nielsen, Bent Jul (1998) “Talesprogsvariationen i Århus – en sociolingvistisk redegørelse og en sammenligning med sproget i Odder”. *Danske folkemål* 40. 51-78.
- Nielsen, Niels Åge (1953) “Dialekt, jargon og vulgærsprog i Århus”. Vagn Dybdahl, Bernhard Jensen og Emanuel Sejr (red.) *Seksten Århusrids. Tilegnede Svend Unmack Larsen 23. september 1953*. Århus: Universitetsforlaget i Aarhus. 225-240.
- Nielsen, Niels Åge (1959) *De jyske Dialekter*. København: Gyldendal.
- Pedersen, Inge Lise (2002a) “Hovedtrækkene i de danske dialekter”. *Dialekter – sidste udkald?* Modersmål-Selskabets Årbog. København: Modersmål-Selskabet og C.A. Reitzel. 39-80.
- Pedersen, Inge Lise (2002b) “Sociolingvisternes dialekter”. *Dialekter – sidste udkald?* Modersmål-Selskabets Årbog. København: Modersmål-Selskabet og C.A. Reitzel. 81-93.

- Pedersen, Inge Lise (2002c) "The impact of internal or contact-induced change on weak preterites in -øt in Danish dialects with an outlook to Norway and Sweden". Jan Berns og Jaap van Marle (red.) *Present-day Dialectology. Problems and Findings*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter. 269-282.
- Pedersen, Inge Lise (2003) "Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900-2000". *International Journal of the Sociology of Language* 159. 9-28.
- Retskrivningsordbogen* 2012 = Jervelund, Anita Ågerup, Jørgen Schack, Jørgen Nørby Jensen og Margrethe Heidemann Andersen (2012) *Retskrivningsordbogen*. 4. udgave. København: Alinea.
- Schachtenhaufen, Ruben (2010) "Schwa-assimilation og stavelsesgrænser". *Nydanske Sprogstudier* 39. 64-93.
- Skautrup, Peter (1931) "Jacob Madsens dansk". Christen Møller og Peter Skautrup (red.) *Jacobi Matthie Arbusiensis. De literis libri duo* II. (*Acta Jutlandica* III,1). 67-98.
- Skautrup, Peter (1944) *Det danske Sprogs Historie* I. *Fra guldbornene til Jyske lov*. København: Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag.
- Sørensen, Viggo (under udg.) "Lyd og prosodi i de klassiske danske dialekter". Ebba Hjort, Henrik Galberg Jacobsen og Bent Jørgensen (red.) *Dansk Sproghistorie*.